

Bak kulissene i samlingsforvaltningsarbeidet på Museum Stavanger

Kate Newland

Alle museer i verden arbeider med samlingsforvaltning, et fundament for de fleste kjerneoppgavene som museene driver med. Disse inkluderer blant annet arbeid med magasiner, dokumentasjon, digitalisering, forebyggende konservering, utstillinger, formidling og forskning. Selve samlingsforvaltningsarbeidet foregår vanligvis «bak kulissene» og er ofte usynlig for besøkende i museet. Hva betyr egentlig samlingsforvaltning i praksis? Hva slags oppgaver er det samlingsforvalterne jobber med på en daglig basis på MUST og hvorfor prioriterer vi dette arbeidet?

Innledningsvis forklarer denne artikkelen hvilke samfunnsforpliktelser museene har, deretter beskrives samlingsforvalterne arbeid for å holde orden på museumssamlingene. Til sist beskrives noen av truslene som kan påvirke tilstanden til gjenstandene i samlingene, samt noen forebyggende tiltak brukt av samlingsforvalterne på museet.

1. MUSEENES ETISKE RETNINGSLINJER

Hvilke samfunnsforpliktelser har museene?

International Council of Museums (ICOM) definerer et museum som:

”Et museum er en permanent, allmennyttig institusjon i samfunnets og samfunnsutviklingens tjeneste som er åpen for publikum. Et museum samler inn, konserverer, forsker og formidler og stiller ut materielle og immaterielle kilder til kunnskap om mennesker og miljø for studie- og mål, utdanning og underholdning.”¹

Motstående side: Draumkvæde er et av de best kjente norske middelalderdiktene og handler om en mann som faller i så dyp søvn at han får se inn i dødsriket. Boken ble utgitt av Forening for norsk bokkunst i 1904, illustrert av Gerhard Munthe med tekst av A. Sørensen sammen med nydelige illustrasjonsplatene etset av Wilh. Scheel & Co. Den har aldri blitt vist på MUST tidligere og skal stilles ut på det nye Norsk grafiskmuseum som skal åpne i høsten 2020. (ST-G. 03405)
Foto: MUST/Norsk grafisk museum

Museum Stavanger er tilsluttet ICOM, og har som sådan en forpliktelse til å overholde ICOMs etiske retningslinjene for museumssamlinger:

”Museer forvalter samlinger på samfunnets vegne og til beste for samfunnsutviklingen. Museer har plikt til å anskaffe, bevare og utvikle samlinger som bidrag til å sikre samfunnets naturarv, kulturarv og vite skapelige arv. Disse samlingene utgjør et viktig felles kulturgode som har en spesiell juridisk status og internasjonalt rettsvern. I dette samfunnsansvaret ligger forvalteroppgaver som inkluderer aktsomhetsplikt, langsiktig vern, dokumentasjon, tilgjengelighet og avhending under ansvar.”²

Museum Stavanger (MUST) i dag er en sammenslåing av flere museer som tilsammen har utviklet mange forskjellige samlinger over lang tid. Stavanger Museum har samlet kulturhistoriske gjenstander siden 1877.³ I dag er MUST det eneste museet i Norge som dekker så varierte fagområder som natur-, kultur - og kunsthistorie, samt sjøfarts- og industrihistorie. Gjennom de siste 142 år har dermed Museum Stavanger akkumulert cirka 150.000 kunst, kultur og naturhistoriske gjenstander, 60.000 fotografier, 17 bygninger og to flytende fartøyer som museet nå forvalter.⁴ I dag kan besøkende oppleve et utvalg fra samlingene i utstillingene i MUST sine elleve ulike museumsanlegg.⁵

MUST stiller sannsynligvis ut ca. 10% av samlingene om gangen, noe som tilsvarer et gjennomsnitt for mange museer. I Storbritannia viste en undersøkelse at ca. 90% av alle museumssamlinger er magasinert.⁶ *British Museum* i London bevarer ca. 8 million gjenstander og stiller ut kun 1% av deres samlinger om gangen, mens *Victoria & Albert*, også i London, klarer å stille ut ca. 25% av samlingene sine.⁷ Dette viser at flertallet av de som besøker museene kun kan oppleve toppen av et stort isfjell. Samlingsforvaltning er en måte å jobbe på i museer for å holde ordne på hele dette isfjellet. Samtidig passer vi på at samlingene som er magasinert fortsatt skal være tilgjengelige, i god tilstand og oppleves som relevante for besøkende både i den nærmeste framtid og for de kommende generasjonene.

2. EN KAMP MOT KAOS: VIT HVA DU HAR OG HVOR DET ER

Hvordan holder samlingsforvalterne orden på museumssamlingene?

Museer kan betraktes som gigantiske arkivskap eller skattekammer som er fulle av både materiell kultur og immateriell kunnskap.⁸ For å unngå totalt kaos i MUST sitt arkivskap - som inneholder over 150.000 gjenstander - trenger vi gode systemer og prosedyrer: Slik oppnår vi det mest grunnleggende aspektet ved samlingsforvaltning som er ”vit hva du har og hvor det er.”⁹ Uten en minimal nøkkelukunnskap klarer ikke museer å overholde de primære forpliktelsene med å beskytte vår kulturhistorie.

En av de største utfordringene for samlingsforvaltningen i MUST i dag er at mange opplysninger tilknyttet gjenstandssamlingene ikke alltid har fulgt med i overgangen fra bruken av gamle papirprotokoller og over til det nyere digitale systemet. Dette betyr i praksis at vi både jobber med et etterslep som har bygd seg opp over de siste 142 årene, men også med å oppdatere gamle registreringer til moderne rutiner. Dette gjelder alle gjenstander og samlinger, spredt gjennom 11 forskjellige museer, som igjen har flere ulike samlinger. Vi bruker derfor flere tiltak for å redusere dette etterslepet og for å sørge for at samlingene blir mer tilgjengelig gjennom utstillinger og digitalisering.

I tillegg til å arbeide for å redusere etterslepet må samlingsforvalterne ta hensyn til innsamling av nye gjenstander for å videreutvikle samlingene. Før en gjenstand kan bli en del av museumssamlingen er det mange viktige spørsmål som må stilles:

Er gjenstanden relevant for museets fagområde og samling?

Bidrar den med noe nytt i museet?

Hvilke opplysninger er tilgjengelige om gjenstandens opphav og bruk?

Vil den heller egne seg bedre i et annet museum?

Hvordan er tilstanden? Er gjenstanden skadet slik at det ikke lenger er meningsbærende?

Har gjenstanden behov for rengjøring, restaurering eller særskilte oppbevaringsforhold?

Alle avdelinger på MUST har en innsamlingspolitikk og -plan som beskriver rammene for innsamlingen. MUST driver med aktiv innsamling koblet til utstillings – og forskningsprosjekter. Både ansatte og publikum kan komme med forslag til gaver eller nye aksesjoner. Det er viktig at opplysninger om materialets historie følger med: proveniensopplysninger og dokumentasjon om materialets kontekst, historikk, opprinnelige funksjon osv. Uten disse basisopplysninger blir gjenstander kun kuriositeter uten sammenheng eller mening. I tillegg skal alltid museets evne til å forvalte og bevare materialet vurderes ved innsamling.

Det er ofte nødvendig å etablere litt kaos for å skape orden på magasiner. Her er konserveringsteknikker Michael Heng og bygningsantikvar Mathies Ekelund Erlandsen ved Kulturhistorisk avdeling i arbeid.

Foto: MUST.

Hva skjer med «nye» gjenstander etter de er vurdert og godkjent for inntak til samlingen?

Alle gjenstander får et unikt identifikasjonsnummer som vi bruker for å koble en gjenstand til alle de relevante opplysningene som gir den betydning, for eksempel hvem som har brukt, eid eller laget den. Hensikten er å sikre gjenstandens identitet og individuelle historie i museets samling. I noen tilfeller kan disse opplysningene være viktigere og mer verdifulle enn objektet i seg selv. I teorien betyr dette nummeret at vi også kan følge en gjenstand fra sin ankomst på museet til å bli utstilt eller til magasinerings. I de siste årene har alle gjenstander også fått en plasseringskode eller koordinater som sørger for at det er lett å finne fram til den når vi trenger en gjenstand som skal brukes til forskning, en ny utstilling, tilstandskontroll eller lånes ut til en annen institusjon. Akkurat som på IKEA får både museumsgjenstander og magasineringssteder på MUSTs fjernmagasinanlegg strekkoder med koordinater som forenkler systemet å hente dem ut, og for å holde kontroll over flytting fram og tilbake.

I Norge bruker de fleste museene en database som heter PRIMUS for å dokumentere gjenstander og fotografier i samlingene. For å kunne vise frem mest mulig av samlingene blir museumsgjenstandene digitalisert under dokumentasjonsprosessen. Dette innebærer at de blir fotografert av samlingsforvalterne samtidig som at alle relevante opplysninger registreres i PRIMUS. På denne måten kan museet publisere gjenstander på Digitaltmuseum.no og dermed tilgjengeliggjøre informasjon om større deler av samlingene til publikum enn hva som kan stilles ut.

MUST også har et stort behov for bedre magasinplass til samlingene, men samtidig har vi få konserveringsressurser. Siden 2016 har MUST hatt en egen magasinforvalter; først i en 50% stilling over to år og nå som en 70% stilling. Dette betyr at i løpet av de siste par årene har vi kunnet satse mye mer på arbeidet på magasinene og på å få orden på etterslep av samlingsdokumentasjon. Mye av dette arbeidet har fokusert på opprydding eller fjerning av objekter som ikke er museumsgjenstander og på omorganisering av gjenstander for å forbedre utnyttelsen av plassen i de fleste hallene i hovedmagasinet. Hver gang vi har et nytt prosjekt på gang på MUST, for eksempel nedmontering av gamle utstillinger, må vi undersøke alle muligheter for å finne plass til alle gjenstandene som skal flytte tilbake til magasinet. Der skal de stå sikkert og klart til den neste gangen de skal brukes i utstillinger, til utlån, forskning eller formidling.

I noen tilfeller betyr dette at vi måtte flytte store mengder av veldig tunge og uhåndterlige gjenstander. Blant annet måtte vi flytte cirka 30 tonn med ovnsplater av jern for å sørge for at Naturhistorisk avdeling fikk nok plass for alle

de utstoppete dyrene som trengte plass etter nedmonteringen av de gamle zoologiske utstillingene på M16. En stor fordel med denne omorganisering er at Naturhistorisk avdeling nå har fått egen hall dedikert til de naturhistoriske samlingene på fellesmagasinet. Når vi går i gang med å flytte så mange gjenstander oppstår det alltid en slags dominoeffekt. Dermed måtte vi i tillegg også flytte cirka 30 tonn med bygningsstein som tilhører Utstein Kloster. Fordelen med denne flyttingen er at disse delene er nå mye mer tilgjengelig for dokumentasjon og forskning i framtiden.

Arbeiderfanen til Stavanger Støberi og Dok: Nedmontering av skipsbygningsutstillingen på Stavanger maritime museum i 2016. MUST jobber kontinuerlig med fornying av de eldste utstillingene i hele institusjonen. Denne oppgaven gir oss en glimrende mulighet å vurdere, fotografere og oppdatere opplysninger om gjenstander som har vært utstilt over lenge perioder. I tillegg får vi muligheten å stille ut nye gjenstander som har vært magasinert i mange år. Lise Chantrier Aasen og magasinforvalter Kate Newland tar ned fanen. (Fane ST-S.07558)

Foto: Samlingsteam Rogaland.

Hvorfor og hvordan vurderer vi samlingene på MUST?

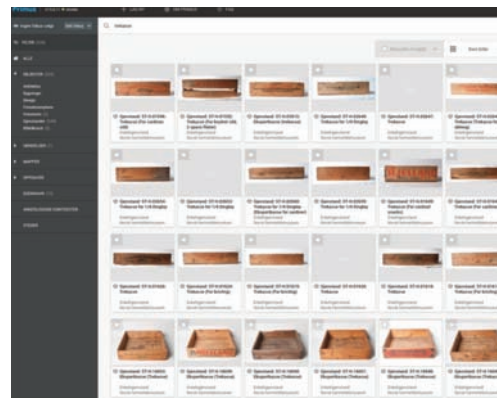
Et viktig tiltak som vi bruker for å holde ordne i samlingene er revisjon og vurdering av samlinger. I MUST bruker vi en metode som på engelsk heter *Significance*, noe som betyr å være signifikant, av betydning, eller betydningsfull.¹⁰ Denne metoden hjelper oss til å prioritere riktig i samlingsforvaltningen. Det er også et verktøy som vi kan bruke for å jobbe gjennom etterslepet av registrerings- og digitaliseringsarbeid her på museet. Metoden hjelper oss å forstå og argumentere for hvorfor enkeltobjekter og samlinger er betydningsfulle eller ikke. Gjennom prosessen utforsker alle opplysninger og forhold som bidrar til å gi en samling mening, som for eksempel samlingshistorie, proveniens, kontekst, tilstand og relevans for museet både i samtiden og i framtiden. Den samlede vurderingen gir kunnskap som gir oss muligheter å foreta riktige avgjørelser om bevaring, formidling og forskning. Vurderingen av samlingene betyr dermed at vi får godt grunnlag for arbeidet framover, som blant annet skal inkludere prioriteringer og ressursbruk innenfor samlingsforvaltningen.¹¹

”Stol på MUST” er et eksempel på et tverrfaglig prosjekt som involverer nesten alle de ulike fagavdelingene ved Museum Stavanger og denne *Significance* metoden tas i bruk. MUST har ca. 1000 stoler og de fleste står på magasin. Alle stolene blir vurdert på tvers av samlingene. Vi har også flyttet en bit av magasinet til museet for å vise frem mangfoldet av stoler og hvordan vi arbeider med samlingen. Målet er å få en oversikt over hvor mange ulike stoler vi har og hvilke stilarter som er representert i de ulike museenes samlinger.

Et annet prosjekt som tar i bruk *Significance* har blitt utført av Norsk Hermetikkmuseum. Her ble alle trekassene i samlingen brukt for eksport av brisling vurdert. Alle kassene som var utstilt og magasinert ble samlet for å få en skikkelig oversikt. De ble også vurdert og digitalisert med alle opplysninger overført til PRIMUS, og som deretter ble publisert på Digitaltmuseum.no. Det helhetlige bildet som vi fikk av eksportkassene viste at vi hadde flere duplikater i samlingen. Noen av disse kan nå bli brukt som rekvisitter for formidling eller til å vise fram produkter som selges i Hermetikkmuseums butikk. Til slutt ble alle kassene som skulle magasineres pakket på paller med strekkoder. De er nå magasinert på fellesmagasinet i hallen for transport, industri og bygningsdeler.

Utstillingen «Stol på MUST» viser frem mangfoldet av stoler og hvordan vi arbeider med samlingen. Målet er å få en oversikt over hvor mange ulike stoler vi har og hvilke stilarter som er representert i de ulike museenes samlinger. Deretter bruker vi *Significance* metoden for å vurdere samlingen. Foto: MUST.

Norsk Hermetikkmuseum har vurdert og dokumentert alle trekassene i samlingen brukt for eksport av brisling. Alle opplysninger ble overført til PRIMUS som man kan se her og deretter publisert på Digitaltmuseum.no. Foto: Skjermdump fra PRIMUS.

Inv. nummer	Objekt	Gjenstandens størrelse som den ble funnet	Et bilde	Størrelse som den er nå	Ar. dato	Ar. sted	Ar. metode	Ar. navn	Ar. type	Ar. klasse	
		Følgende opplysninger er gitt av 22.7.68									
		av medlemsen av byggetegningssamlingen, Kvaløya, fra et skulpturalt lokaltmuseum og karkassen og Skibby. Dybde ca 15 cm. Vekt ca 100 g. Vekt av midten av opplysningene som ble gitt av 22.7.68 og karkassen og vekt.									
2891	2891	Bakmannsbeg med hånd, og med hånd med høyde 25 cm. diameter 15 cm. Bakmannsbeg og karkassen er vekt med karkassen 110 g. Skibby 22/7.68. Eide Eide									
2892	2892	Bakmannsbeg med hånd og karkassen er vekt og karkassen er vekt med hånd. Bakmannsbeg er vekt som karkassen.									

Leirvarer av rødlig gods fra Kvitsøyvraket. Stavanger maritime museum har arbeidet med undervanns- arkeologi siden 1969 da de begynte med utgraving i sjøen ved Kvitsøy. Dette var Norges andre undervanns- utgraving og disse cirka 500 funnene ble registrert i de gamle papirprotokollene vi ser her. Alle disse funnene samt de andre i samlingen, nesten 2000 totalt, er nå under arbeid. Målet er å registrere dem først i PRIMUS og deretter overføre opplysninger til Digitaltmuseum.no. (Foto av funn tidligere registrert i serien ST-S. 02891-3438: Foto Volker Demuth. Gjenstandsprotokoll ST-S.A325 – 004):

Foto: MUST.

På magasinet er det alltid noen prosjekter som pågår over lenge perioder. Stavanger maritime museum har i flere år jobbet med et omfattende prosjekt for å digitalisere og oppdatere opplysninger om byggetegningssamlingen fra Stavanger Støberi og Dok. Samlingen består av ca. 6000 tegninger som er veldig skjøre, noe som betyr at vi må bruke mye tid for forsiktig håndtering av dem. Heldigvis fikk vi mye støtte fra Fellestjenesten for museene i Rogaland som har bidratt flere ganger i dette prosjektet - og ved flere andre prosjekter i MUST.¹² Stavanger maritime museum arbeider også for å få bedre oversikt og kontroll over de ulike maritime arkeologiske funn i samlingen. Museet har arbeidet med undervanns- arkeologi siden 1969 og har en stor samling på cirka to tusen funn som ble samlet fra da av og opp til i dag. For å fremskynde tilgangen til funnene for forskning og formidling er målet å identifisere og lage en oversikt av alle funnene før de overføres til museumsdatabasen PRIMUS.

En konsekvens av alle disse prosjektene er at våre samlinger gjennomgår en helhetlig vurdering og en oppdateringsprosess som bidrar til bedre kunnskap og tilgjengelighet av gjenstander, både internt med PRIMUS og eksternt med publisering på Digitaltmuseum.no. Samtidig arbeider vi for å forbedre måten som alle gjenstandene er magasinert på og for å utnytte magasineringsplassen optimalt. Dette betyr at det i framtiden vil bli mye enklere å identifisere og hente fram gjenstander for forskning, formidling, og ikke minst for alle de nye utstillingene som er under planlegging de nærmeste årene.

Skipsportretter som tilhører Stavanger maritime museum er nå lett tilgjengelig for alle på Digitaltmuseum.no etter et digitaliseringsprosjekt. Foto: Skjermdump fra Digitaltmuseum.no.

The screenshot shows the Digitaltmuseum website interface. At the top left is the logo 'DM Digitaltmuseum'. At the top right is a user profile icon with 'NB' and a menu icon labeled 'Meny'. A search bar contains the text 'skipsportretter' and a search button 'Avansert søk →'. Below the search bar are filters: '2 typer', '67 emneord', '5 steder', and '10 perioder'. The main heading is '255 treff i Stavanger maritime museum:'. Below this are options for 'Samling: SF-S', 'Alt innhold', 'Alle lisenser', and 'Sortering: Relevans', 'a-s'. The main content is a grid of 20 ship portraits, including various sailing ships and steamships.

3.SAMLINGSFORVALTNING: EN KAMP MOT FORFALL OG FORVERRING.

Når man jobber med samlingsforvaltning på et museum må man kontinuerlig vurdere alle risikoene som kan påvirke tilstanden til gjenstander i samlingene. Alle objekter nedbrytes over tid og for noen objekter skjer dette raskere enn for andre. Det er helt normalt at forskjellige typer materialer nedbrytes. Konsekvensen av den naturvitenskapelige loven entropi tilsier er

Litostein av Stavanger-maleri, motivet er Breiavannet sett fra Lagård mot Domkirken. Norsk grafisk museums samling inneholder ca. 16.000 gjenstander som har blitt magasinert siden 2014. Det nye Norsk grafiskmuseum (NGM) skal åpne i 2020. Norsk hermetikkmuseum arbeider parallelt med NGM for å fornye sine utstillinger samtidig. Dette betyr at samlingsforvalterne på avdelingen for Sjøfart og industri fokuserer deres arbeid på å forberede alle de nye gjenstandene som skal stilles ut på disse to museene. Alle disse prosjektene bidrar til å redusere etterslepet i samlingene på MUST. (ST-G. 03460)

Foto: MUST/Norsk grafiskmuseum.

at alle fysiske objekter til slutt vil gå tilbake til sine opprinnelige bestanddeler.¹³ Graden av forverring er avhengig av hvilke materialer en gjenstand er laget av og typen miljø hvor den finnes. Organiske materialer som for eksempel tekstiler har en tendens å forverres fortere enn uorganiske materialer som stein eller metall.

Med unntakene av en bygningsantikvar for stein og mur og konserveringsteknikkeren som jobber med møbelsamlingen, har MUST ingen dedikert gjenstandskonservator i personalet. Derfor satser vi hovedsakelig på forebyggende konserveringstiltak som er vår første forsvarsrekke mot nedbryting eller entropi. Når det er nødvendig med aktiv konservering - som innebærer direkte inngrep i objektene - bruker vi tjenester fra eksterne gjenstandskonservatorer som er spesialister på ulike materialtyper, for eksempel malerikonservering.

Det er 10 primære trusler som har blitt identifisert og som bidrar til forverring og tap av museumsgjenstander:¹⁴

1. Dissosiasjon - brutte forbindelser mellom objekt og dokumentasjonen
2. Påkjenninger av fysiske krefter, blant annet sammenstøt, sjokk, vibrasjoner, påtrykk, og slitasje
3. Feil relativ luftfuktighet¹⁵
4. Feil temperatur
5. Lys og UV-stråling som bidrar til falming av farger samt nedbryting
6. Forurensende faktorer som inkluderer støv
7. Skadedyr: blant annet pattedyr, fugler, insekter og mikroorganismer
8. Vann: lekkasje, flom
9. Brann
10. Tyveri og vandalisme

Den første trusselen har vi allerede diskutert under dokumentasjon og digitalisering: «vit hva du har og hvor det er». I tillegg til dissosiasjon berregner vi hele tiden alle andre mulige risikoer når vi håndterer gjenstander. Disse 10 truslene gir oss et slags rammeverk for å avgjøre hva som er de beste måtene for å håndtere, stille ut, magasinere og transportere gjenstander for å sikre dem for de kommende generasjonene. Man kan aldri stoppe nedbryting av gjenstander, men man kan bremse hastigheten ved å blokkere eller fjerne disse truslene.

Før museumsobjektet kan stilles ut, arkiveres eller plasseres i magasinet er det viktig at det behandles riktig og får gode oppbevaringsforhold. For sterkt lys og feil temperatur eller fuktforhold bidrar til nedbryting og kan føre til store skader på alle museumsgjenstander.

Skitt og støv binder fuktighet på gjenstander som fremskynder nedbryting av dem. Dette kan også tiltrekke skadedyr og mikroorganismer. Forsiktig og tørr rengjøring kan forhindre at dette skjer. Det er derfor viktig å rengjøre en gjenstand straks den ankommer museet, eller lagre den i karantene for å forebygge spredning av insekter som for eksempel klesmøll (tekstiler), borebiller (tregjenstander/møbler) eller muggsopp. Nedfrysing er en effektiv metode for å behandle organiske gjenstander som tekstiler og tre mot insekter som dør ved minusgrader. Med disse tiltakene hindrer man at skadedyr, mikroorganismer og støv blir spredd til andre gjenstander, utstillinger og magasiner på museet.

Rengjøring av gjenstander før magasinering eller utstillinger står sentralt i samlingsforvaltningsarbeidet, men på museer bruker man ikke tradisjonelle vaskemidler som skurepulver eller pussemidler når man rengjør en gjenstand. Dette er svært skadelig og kan lage riper og virke nedbrytende på museums-

Denne kofferten, som også inneholdt flere uniformer, var en ny aksesjon som Stavanger maritime museum fikk som en gave i forbindelse med utstillingen «Sjøfolk i Krig». Etter å ha blitt behandlet med frysing mot insekter og muggsopp, rengjøres den ved støvsuging før den stilles ut. (ST-S. 07600).

Foto: MUST/Stavanger maritime museum

objektet på lang sikt. Noen alternative metoder som vi bruker på MUST er:

1. Små, malte, og skjøre gjenstander rengjøres med tørre kluter eller bløte børster.
2. Større gjenstander som ikke har løse deler eller tekstiler kan støvsuges med spesialfilter.
3. Fotografier og negativer blåses forsiktig rene med en håndpumpe slik at man ikke lager merker i de skjøre materialene.

Brudekrone i forgyllt sølv brukt på Utvik, Karmøy som tidligere tilhørte Kielland familien i Stavanger. Klar for transport og magasinering i skreddersydd syrefri eske og emballasje. (ST-K.00691):

Foto: MUST.

Det er viktig for oss at museumsgjenstander som har blitt registrert, rengjort og digitalisert pakkes inn før de fraktes videre. Hensikten med dette er å gjøre håndteringen og transporten lettere. I tillegg reduseres faren for håndteringsulykker. Museumsobjektene pakkes som regel inn i syrefrie eller syrenøytrale esker og silkepapir. Innpakningen beskytter også gjenstander utsettes for nytt støv, skitt og andre ytre påvirkninger, ikke bare under transportering, men også på magasinet.

Alle magasiner i MUST har klimaovervåking og - kontroll, noe som betyr at samlingene bevares i stabile relativ luftfuktighet (RF) og temperatur. Dette er en av de viktigste forebyggende tiltakene for å bremse nedbryting av gjenstander. Mugg, skadedyr, forverring og vridning er bare noen av problemene som kan oppstå hvis disse to elementene ikke kontrolleres.

Museumsgjenstander av materialer som tre, papir, bomull, ull, silke, pergament, lær, pels, fjær, elfenben, bein og horn er organiske materialer og inneholder en høy andel vann. Når den omliggende luften er veldig tørr, vil organiske materialene som disse avgi noe av sin fuktighet. De blir sprø og kan krympe, splitte eller sprekke. Når omgivende luft er fuktig, vil materialet absorbere noe av fuktigheten fra luften. De kan svulme, endrer form og mister styrke. Fuktighet kan også forårsake mugg og soppvekst på organiske materialer.

Andre materialer som glass, keramikk, metaller og mineraler er uorganiske og disse er også påvirket av høy eller lav fuktighet. Saltene i forvitret glass og porøs keramikk bæres til overflaten ved fuktighet. Luftfuktigheten fordampes og saltene krystalliserer på overflaten. Andre effekter på uorganiske materialer inkluderer: korrosjon i metaller, falmende farger og pigmenter.

Hvis luftfuktigheten er ustabil og endres ofte, vil gjenstander av organiske materialer svulme og krympe gjentatte ganger. Dette medfører intern stress og skade og er svært problematisk i komposittobjekter der de forskjellige materialene har forskjellige hastigheter av krymping. I tillegg kan feil luftfuktighet starte eller fremskynde nedbrytningseffekten av luftforurensende partikler og andre skadelige stoffer på mange museumsgjenstander.

Ukontrollert temperatur skader gjenstander på indirekte måter. Det kan føre til endringer i luftfuktigheten som ødelegger følsomme gjenstander gjennom luftfuktighetssvingninger som beskrevet ovenfor. Svingninger i varme fremskynder også kjemiske prosesser og biologisk aktivitet som fører til at visse materialer svulmer og krymper. Derfor er det svært viktig for museer å kontrollere luftfuktigheten og temperatur både på magasiner og på utstillinger.¹⁶

Det beste utslaget av fornyselsen og samlingsforvaltningsarbeid på MUST er at vi får mulighet til å finne og å vise fram skatter fra samlingene som har blitt magasinert for en stund i nye utstillinger. Her viser konservator Trude Eriksen ved Kulturhistorisk avdeling fram et maleri av Kitty Kielland for utstillingen Fri luft – Kitty L. Kielland 2017. (ST-K.08556)
Foto: MUST.

De samme 10 primærtruslene er like relevante for montering av gjenstander i utstillinger. Samlingsforvalterne må ofte skreddersy løsninger for å stille ut gjenstandene. Historiske klær kan være vanskelige å stille ut siden mennesker før i tiden ofte var mye lavere og slankere enn i dag. Dermed passer ofte ikke utstillingsdukker størrelsen på dagens menneskekropper. Her ser vi utstillingsdukker som måtte tilpasses et plagg fra 1700-tallet for en pop-up utstilling på Stavanger maritime museum i mai 2017.

Foto: Lars Foss Monsen og MUST/Stavanger maritime museum.

OPPSUMMERING

MUST har rike og gamle samlinger som formidler mange sider ved regionens historie, naturhistorie, kunst og kultur. Museet har påtatt seg en viktig samfunnsoppgave ved å ta vare på disse gjenstandene, og vi arbeider kontinuerlig med å forbedre metodene våre for å øke tilgjengeligheten av samlingene for et bredere publikum.

I de siste årene har vi forsterket arbeidet med samlingsforvaltningene på MUST både ved at det er satt av flere ressurser til museets eget arbeid, og ved at vi samarbeider med fellestjenestene for samlingsforvaltning i Rogaland. Hvis du vil finne ut mer om hvordan vi jobber med samlingsforvaltningsarbeid på MUST kan du lese vår Plan for Samlingsforvaltning 2016-2021 som finnes på MUSTs webside under fanen Samling.¹⁷

ENGLISH SUMMARY

Behind the scenes with collection management at Museum Stavanger

The management and conservation of collections are fundamental responsibilities for every museum in the world. Without them, a museum cannot achieve its primary functions. Museum Stavanger (MUST) is the only museum in Norway that covers such a wide variety of disciplines including art, natural history, cultural history as well as maritime and industrial history. Since 1877 Stavanger Museum has accumulated over 150,000 objects, 60,000 photographs, 17 buildings and 2 sailing vessels.

How are all these different collections managed? Typical tasks include storage, documentation, digitisation, preventive conservation, exhibitions, communication, teaching and research. A great deal of this activity goes on behind the scenes and is often invisible to the museum visitor, and so the aim of this article is to provide a glimpse into what collections care and management means in practice at MUST. What kind of duties do those involved with collection management deal with from day to day? Why do we prioritise this work?

To answer these questions, we review three central themes and how each one is relevant at MUST: our social responsibilities, the need to know what we have and where it is, and the battle against “the 10 agents of deterioration”. Each theme is illustrated through examples from recent and current projects with one of MUST’s many collections.

Noter

- [1] ICOMs museumsetiske regelverk, Ordliste. <http://norskicom.no/det-etiske-regelverk/>. Accessed 02.06.2019. Merk at betegnelsene "museum" og "museumsmedarbeidere" er her midlertidig definert til bruk i fortolkning av ICOMs museumsetiske regelverk. Definisjonene av "museum" og "profesjonelle museumsarbeidere" slik dette er brukt i ICOMs vedtekter står fast inntil revideringen av vedtektene er fullført.
- [2] ICOMs museumsetiske regelverk 2.0, <http://norskicom.no/det-etiske-regelverk/>. Accessed 02.06.2019.
- [3] Gjenstand betyr i denne sammenheng objekter, arkivalia, fotografier, kunstverk og bygning.
- [4] Museumsstatistikk 2018. Museum Stavanger AS (ikke publisert, 2019) s.3.
- [5] Stavanger Museum, Norsk barnemuseum, Stavanger kunstmuseum, Norsk hermetikkmuseum, Stavanger maritime museum, Utstein kloster, Ledaal, Breidablikk, Norsk grafisk museum, Stavanger skolemuseum og Revtingen ornitologiske stasjon.
- [6] Museums Association, UK: <https://www.museumsassociation.org/download?id=143114>. Accessed 29.06.2019. Se også Keene, 'Collections for People', (2008): <http://eprints.ucl.ac.uk/13886/1/13886.pdf>
- [7] British Museum Fact Sheet (ingen dato), https://www.britishmuseum.org/pdf/fact_sheet_bm_collection.pdf. Accessed 25.06.2029; Victoria & Albert Museum, London, "There were 60,124 collection items on display (incorporating 24.4% of the Display Collections) in V&A galleries and the Museum of Childhood at 31 March 2015". <http://www.vam.ac.uk/content/articles/s/size-of-the-v-and-a-collections/> Accessed 25.06.2019
- [8] Immateriell kulturarv kan være skikker og ritualer, musikk, dans og muntlige fortellinger – det kan være håndverkskunnskap og kunnskap om naturen og universet. Immateriell kulturarv er inndelt i til dels overlappende kategorier: *håndverk, mattradisjoner, muntlige fortellinger, naturen og universet, ritualer og festiviteter og utøvende kunst*. www.immateriellekulturarv.no/. Accessed 05.07.2019
- [9] Freda Matassa, Museum Collections Management, (2011)
- [10] R. Russell and K. Winkworth. Significance 2.0 – a guide to assessing the significance of cultural heritage objects and collections (Heritage Collections Council, 2001) and R. Russell and K. Winkworth. Significance 2.0 – a guide to assessing the significance of collections, 2nd edition. (Collections Council of Australia, 2009). Significance: the meaning and value of an item or collection, or what makes it important. Significance is the historic, aesthetic, scientific and social values that an object or collection has for the past, present and future generations.
- [11] Vurdering av samlinger. Veiledning: Vurdering av kunst – og kulturhistoriske samlinger. Haugaland museene. (Kulturrådet, 2016) s.7.
- [12] Fellestjenestene tilbyr tjenester til de fylkeskommunalt støttede museene i Rogaland. Tjenestene er knyttet til forvaltning av samlingene, med fokus på foto, gjenstander og bygninger. Fellestjenestene er støttet av Rogaland fylkeskommune. <https://fellestjenestene.no>. Accessed 02.07.2019
- [13] Why things deteriorate, Institute of Conservation (ICON), 2011. <http://www.conservationregister.com/Plcon-WhyThingsDeteriorate.asp>. Accessed 30.06.2019.
- [14] Agents of Deterioration, Canadian Conservation Institute. Accessed 29.06.2019, <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html>
- [15] Definisjon av % relativ fuktighet: Relativ fuktighet er et mål for mengden vanddamp i lufta. Mer presist er relativ fuktighet det prosentvise forholdet mellom luftas absolutte fuktighet og den fuktighet som må til for å oppnå metning ved en gitt temperatur. https://snl.no/relativ_fuktighet. Accessed 30.06.2019
- [16] Collections Trust <https://collectionstrust.org.uk/collections-management/collections-care-and-conservation/monitoring-and-controlling-environment/og-Effects-of-changes-in-temperature-and-humidity>, Museums Galleries Scotland, 2016, <https://www.museumsgalleriesscotland.org.uk/advice/collections/temperature-and-humidity-in-museums/>. Accessed 05.07.2019
- [17] MUST Plan for Samlingsforvaltning 2016-2021. <http://www.museumstavanger.no/uploads/gallery/Samlingsforvaltningsplan-2016-2021-uten-vedlegg.pdf>